

8. Методика професійного обучения / Скибицкий Э. Г., Толстова И. Э., Шефель В. Г. – Новосибирск : НГАУ, 2008. – 166 с.
9. Олексюк О. М. Музична педагогіка: [навч. посіб.] / Ольга Миколаївна Олексюк. – К. : КНУКіМ, 2006. – 188 с.
10. Падалка Г. М. Українська філармонія для дітей та юнацтва: Проблеми модернізації музично-педагогічної освіти / Г. М. Падалка // Мистецтво і освіта. – 1998. – № 1. – С. 7–10.
11. Ростовський О. Я. Професійна підготовка майбутніх учителів музики: проблеми і перспективи / О. Я. Ростовський // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. – 2001. – № 2 – С. 15–22.
12. Рудницька О. П. Музика і культура особистості: проблеми сучасної педагогічної освіти : навч. пос. – К. : ІЗМН, 1998. – 248 с.
13. Современный словарь по педагогике / сост. Рапацевич Е. С. – Минск : «Современное слово», 2001. – 928 с.

УДК 378.147+78.07+377.112.4+786.2

Ролінська О.Г.

УДОСКОНАЛЕННЯ ФОРТЕПІАННОГО НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ ЗАСОБАМИ КОМПЛЕКСУ ЕВРИСТИЧНИХ ПРИЙОМІВ

Стаття посвячена проблемі інтерпретації музикальних произведених як основного компонента розвитку учеников, а также применения комплекса эвристических приемов для усовершенствование методики этого процесса.

Ключевые слова: *інтерпретація, евристическіе приєми.*

The article is devoted problems of interpretations musical productions like mean component of artistic development pupils. And also using heuristical methods for improvement methodic of this process.

Keywords: *interpretation, heuristical methods.*

Фортепіанне навчання студентів педагогічних університетів має специфіку, зумовлену потребами їх майбутньої професійної діяльності. До складових змісту цього навчання ми відносимо такі, як підбирання за слухом і створення акомпанементу (Т.Беркман), транспонування музичного матеріалу із однієї тональності в іншу, імпровізування і елементарну композиторську творчість (Е.Брилін, А.Душний та ін.), художньо-педагогічна інтерпретація музики (Г.Падалка). Зберігаючи основні позиції традиційної, роками відпрацьованої методики у педагогічно-творчій діяльності музикознавців і видатних майстрів (Н.Корихалова, Г.Курковський, Г.Нейгауз та ін.), навчання гри на фортепіано майбутніх учителів музики, має модифікуватись у зв'язку з сучасними завданнями їх творчого розвитку. У цьому плані звертаємо увагу на фортепіанне навчання студентів за евристичним типом, що виступає як удосконалена методика цього процесу. Можливість застосування прийомів евристичної діяльності для удосконалення фортепіанного навчання, збагачення фортепіанної підготовки студентів усвідомленими творчими пошуками у вирішенні художніх завдань.

Евристична діяльність – це процес пошуку способів для вирішення художнього завдання. Застосування прийомів евристичної діяльності дозволяє пришвидшити процес розв'язання художньої проблеми. З метою уникнення або доповнення способів емпіричного пошуку, нами був розроблений комплекс евристичних прийомів у навчанні студентів гри на фортепіано.

Як уже зазначалось, під прийомом евристичної діяльності ми розуміємо відносно закінчений елемент пошуково-перетворювальної дії, яка ґрунтується на усвідомленому підході до вирішення творчого завдання. Слід відрізнити евристичні прийоми від методів фортепіанного навчання студентів за евристичним типом. Під останніми ми розуміємо

спеціально організовану взаємодію викладачів і студентів, що сприяє оволодінню студентами евристичними прийомами діяльності, активізує їх застосування у процесі фортепіанної підготовки.

До комплексу евристичних прийомів, які, за нашою думкою, особливо доцільно використовувати у фортепіанному навчанні студентів з метою його удосконалення, відносяться наступні:

Евристичний прийом *«Виявлення суперечностей»*.

У процесі фортепіанного навчання важливо, щоб студенти вміли не тільки проаналізувати методичну літературу, музичні твори, різноманітні виконавські концепції, а й з'ясувати, виявити проблему, сутність конфлікту між наявним і потрібним, сформулювати і висунути евристичні завдання. Евристичний прийом *«Виявлення суперечностей»* допомагає вичленити і поставити проблему, тим самим *«запускаючи механізм»* евристичного пошуку. Цей прийом стає важливим і ефективним засобом активізації евристичного мислення студентів.

Евристичний прийом *«Доповнення»*.

Мета застосування цього прийому – залучити студентів до інтенсивного пошуку вирішення художньо-творчих завдань. Перед студентом висуваються питання на зразок: *«Що можна додати до застосованих Вами способів удосконалення технічного боку виконання?»*, *«Які твори слід додати у Ваш навчально-виконавський репертуар?»*, *«Які вказівки варто внести додатково до існуючої редакції музичного твору?»* тощо.

Евристичний прийом *«Заміна»*.

Цей прийом застосовують для того, аби активізувати творче мислення студентів у напрямку внесення видозмін у діяльність. Евристичний прийом *«Заміна»* особливо ефективно діє там, де від студентів очікують коректування традиційних способів вирішення художніх проблем. Питання *«Чим можна замінити?»*, *«Що можна використати замість цього?»* допомагають активізувати евристичний пошук. Прийом *«Заміна»* може ефективно використовуватись при доборі і корекції навчального репертуару, читанні з аркушу, особливо в тих випадках, коли виникає потреба спростити завдання, наприклад, створити акомпанемент шкільної пісні. Прийом *«Заміна»* як засіб активізації евристичного мислення студентів може мати місце й при ескізному опрацюванні музичного матеріалу. Припустимо, треба цілісно охопити художній зміст твору за короткий проміжок часу, а виконавських умінь у студента для цього не вистачає, отже, треба шукати вихід, зокрема, укрупнити бачення окремих деталей, змінити темп виконання тощо.

Евристичний прийом *«Реконструкція відомого»*.

Цей прийом евристичної діяльності має на меті залучення студентів до художньої творчості шляхом внесення видозмін до усталених способів опрацювання музичного матеріалу. Його застосування може мати місце при роботі над інтерпретацією музики, для знаходження її оптимальних характеристик. Студенту пропонується змінити темп виконання твору, динамічні відтінки, агогіку або інші засоби виразності з метою вибору найкращих, таких, які найповніше передають інтерпретаційний задум виконавця.

Евристичний прийом *«Художнє перебільшення»*.

Художнє перебільшення доцільно розглядати у контексті тих засобів, які активізують творчі підходи студентів до виконання музики і одночасно виступають засобом розвитку художньо-оцінювальних орієнтирів, їх художнього смаку. Необхідність застосування цього прийому виникає в тих випадках, коли треба навмисне підкреслити якусь виконавську деталь, рельєфно її подати, не руйнуючи при цьому художні засади виконання. Прийом художнього перебільшення може мати місце у художньо-педагогічному опрацюванні матеріалів шкільної програми, коли майбутні вчителі вчать підкреслено виконувати певний фрагмент твору, засіб виразності чи якусь складову музики з педагогічною метою. Наприклад, при виконанні *«Колискової»* В.Сильвестрова студенти, застосовуючи прийом художнього перебільшення, вдаються до перебільшеного рельєфного виконання мелодії з метою підкреслити її першорядність у передачі змісту, інтонаційну виразність тощо. Завдання – не зруйнувати при цьому цілісність образу, не спотворити п'єсу - активізує

важелі евристичного пошуку студента, надає спробам підібрати потрібний варіант характер творчого мислення.

Евристичний прийом *«Варіативне опрацювання навчального матеріалу»*.

Залучення студентів до евристичної діяльності в процесі застосування цього прийому відбувається шляхом пошуку студентами оптимального варіанту виконання художньо-творчого завдання. Підбираючи різні варіанти інтерпретації музичного твору, окремі деталі його виконання, ті чи інші засоби виконавської виразності, студенти включаються у справжню творчість. Евристичний прийом *«Варіативне опрацювання»* виявляється ефективним для різних видів навчальної діяльності у класі фортепіано, наприклад, редагування нотного тексту, моделювання виконавської трактовки, робота над технічним удосконаленням виконання, художньо-педагогічна інтерпретація музики, підбір мелодії за слухом, елементарна композиторська творчість, вибір власного навчального і шкільного репертуару до певної теми.

Евристичний прийом *«Художня трансляція»*.

У сучасній педагогіці мистецтва широкого опрацювання дістав метод пошуку художніх аналогій, проведення художніх паралелей. (Л.Масол, Г.Падалка, О.Рудницька, О.Щолокова та ін.). Спираючись на досягнення теоретичної і методичної думки в галузі взаємодії мистецтв, ми вважаємо своєчасним і слушним впровадження у фортепіанне навчання студентів такого евристичного прийому, який би передбачав задіяння широкої художньої ерудиції студентів, спирався би на знання, уміння і навички студентів у різних видах мистецтва. *«Художня трансляція»* - евристичний прийом, що зорієнтований на інтенсифікацію творчого мислення студентів в музиці через актуалізацію художнього досвіду в поезії, образотворчому мистецтві, архітектурі, театрі та ін. Йдеться про переклад художнього завдання з мови одного різновиду мистецтва на мову іншого. Припустимо, розкриття ролі ритмових закономірностей поезії *«наштовхують»* студента на усвідомлення художнього значення ритму у розучуваному творі, просторові асоціації образотворчого мистецтва можуть надихнути на уявлення звукової перспективи в музиці тощо. Евристичний прийом *«Художня трансляція»* може бути застосований у різних видах фортепіанного навчання - тих, що безпосередньо пов'язані з грою на фортепіано, і тих, що опосередковано впливають на оволодіння цим мистецтвом (редагування нотних текстів, аналіз музикознавчої та методичної літератури).

Евристичний прийом *«Миттєве створення»*.

Евристична дія цього прийому полягає у мобілізації творчої енергії студентів. Іноді доцільно спонукати студентів до імпровізаційного пошуку, оминаючи доведення, аналіз, усвідомлене порівняння. При застосуванні імпровізаційного пошуку активізується інтуїція студентів, яку сучасна наука визнає центральною ланкою творчого процесу поряд із емоційним переживанням та раціональним мисленням, поряд із уявою і фантазією. Евристичний прийом *«Миттєве створення»* особливо доцільно застосовувати для виконання завдань на підбирання за слухом, імпровізацію, залучення студентів до елементарної композиторської творчості. Водночас такі різновиди фортепіанного навчання, як вибір власного і шкільного репертуару, читання з аркушу, ескізне опрацювання, аналіз навчальної літератури теж можуть дістати творчого *«поштовху»* при актуалізації імпровізаційних спроб студента.

Евристичний прийом *«Вибір кращого вирішення художньої проблеми»*.

Необхідність застосування цього евристичного прийому у фортепіанному навчанні майбутніх учителів музики викликана багатовимірністю мистецтва, багатогранністю його образів і художніх форм. Сутність прийому полягає у залученні студентів до вибору кращого, оптимального, найвиразнішого вирішення художньої проблеми. Потреба порівняння, зіставлення, що виникає при виборі потрібного художнього об'єкту, момент невизначеності, створює умови для збудження евристичних засобів мислення студента. Прийом *«Перебирання варіантів вирішення художньої проблеми і вибір кращого»* з особливим ефектом можна застосовувати при створенні інтерпретації музики, при підбиранні за слухом, при редагуванні нотних текстів, при педагогічному опрацюванні фортепіанної літератури, при залученні студентів до елементарної композиторської

творчості. Такі ж види навчальної діяльності як вивчення і аналіз музикознавчої літератури, читання з аркушу, ескізне опрацювання музичних творів містять менший потенціал використання зазначеного прийому. Зауважимо, що особливо ефективно означений прийом «спрацьовує», коли видозмінюється один із багатьох моментів художнього вирішення проблеми, наприклад, динаміка, педалізація, темп чи характер аккомпанементу тощо, а інші засоби музичної виразності або художні деталі залишаються незмінними.

Евристичний прийом «Знаходження подібного».

Спонукаючи студентів до творчості, до евристичного мислення можна шляхом застосування прийому «Знаходження подібного». Активізуюча дія цього прийому полягає у наданні студентам можливості усвідомити, що ту чи іншу художню проблему можна вирішити різними способами. Студенти, наприклад, порівнюють фортепіанні твори на тему весни, такі як «Веснянка» Б.Фільц, «Весною» Е. Гріга, «Весняні води» С.Рахманінова і т.п. і переконуються, що та сама тема весни, весняного настрою може бути вирішена по-різному, що митці знаходять вираження цієї теми відповідно до власних переживань. Усвідомлення багатозначності художніх підходів у мистецтві справляє на студентів стимулюючий до евристичного пошуку ефект.

Ми вважаємо, що розроблений нами комплекс евристичних прийомів буде цікаво й доцільно використовувати в процесі фортепіанного навчання майбутніх учителів музики.

Література

1. Брилін. Е.Б. Формування навичок композиторської творчості у студентів музично – педагогічних факультетів. Автореф. дис. канд... пед. наук: 13.00.02 / КНУКіМ. – К., 2002. – 19 с.
2. Душний А. Активізація творчої діяльності майбутніх учителів музики // Педагогіка і психологія професійної діяльності. – 2005. №5. – С. 73-79.
3. Масол Л.М. Методика навчання мистецтва у початковій школі : Посібник для вчителів. – Х.: Веста:вид-во «Ранок», 2006. – 256 с.
4. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва. – К.: Освіта України, 2008. – 274 с.
5. Щолокова О.П. Основи професійної художньо – естетичної підготовки майбутніх вчителів. – К., 1996. – 172 с.

[378.147:786.2] – 057.87

Болдирєва І.Д.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЗВУКОТВОРЧОЇ КУЛЬТУРИ ПІАНИСТА- ПЕДАГОГА ЧЕРЕЗ СПРИЙНЯТТЯ ВОКАЛЬНИХ ТВОРІВ

В статтє рассматривается слухо-кинетическая связь инструментальной и вокальной подготовки будущего учителя музыки через восприятие и анализ вокальных произведений. Рассматриваются несколько уровней формирования звукотворческой культуры пианиста и средства преодоления «ударной» природы фортепиано. Тембровый подход позиционируется как ведущий в системе инструментально-исполнительской подготовки.

Ключевые слова: *слухо-кинетическая связь, звукотворческая культура, восприятие, тембральная окраска звука.*

The article deals with the auditory-kinetic relationship of instrumental and vocal future music teacher's preparing through the perception and analysis of vocal works. Are several levels of culture formation of sound-creative pianist's culture are considered and means to overcome "kick" nature of piano. Timbral approach is positioned as the leading in system of instrumental performing preparation.

Keywords: *auditory-kinetic connection, sound-creative culture, perception, tonal sound.*

Проблема формування звукотворчої культури є актуальною в контексті вимог до сучасного вчителя музичного мистецтва як виконавця «наживо» здатного до звукотворчого